

FAMILIA ȘORA

16-18

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara

LORENZO RENZI MAGNIFICII LIMBII ROMÂNE

Cu foarte puțin timp în urmă m-am reîntors la *Miorița*, pentru că un ziar local de aici, din Padova, a publicat o știre cu privire la înmormântarea unei tinere victime a unui omor, celebrată sub formă de nuntă, ceea ce trimite tocmai la tema din *Miorița*, așa cum a fost analizată de mari cercetători români, printre care și Eliade. Este eliadiană în mod special ideea că temele riturilor pot să-și piardă influența în cultura modernă, unde mitul arhaic nu mai are rolul central pe care îl avea în societatea tradițională, însă nu dispar. Mi s-a părut că se întrevede aici o renaștere a acestuia. Am scris un scurt articol în acest sens, interpretând acest fapt prin prisma ideilor lui Eliade, o personalitate a culturii române a cărei importanță se menține constantă în timp.

4-5, 13

MARIANA SORA PĂGINI INEDITE

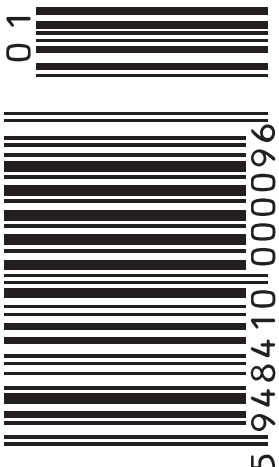
În adolescență ce puternic a fost gustul de evadare, dacă ni s-ar fi spus atunci cât de demoralizatoare poate fi nostalgia, n-aș fi putut să cred, fiindcă n-aș fi găsit ce aș putea regreta. Mă visez acasă. Mă văd umblând din cameră în cameră, în bucătărie, la pian, la radio, la masa de scris, în fotoliu citind, la masă duminica și pe mama, mereu aș zice aproape ispititoare, dulce, tânără, veselă, cum așa de rar o mai văd și mi-e frică s-o mai pot vedea. Dacă aș putea printr-un gest care să nu ceară atâta efort ca pregătirea unei călătorii, decizia, decizia mai ales, aș zbura la ea, ca pe urmă să plâng după trei zile că nu mai sunt cu Mihai. Până acum asta e războiul pentru mine, nerăbdare care mă arde, nostalgie și un dor, un dor de mama. (9 oct. 1939)

16-18

CRONICI ȘI RECENZII LA VOLUME DE:

NICOLAE MANOLESCU
LIVIUȘ CIOCÂRLIE
GABRIEL LIICEANU
ADRIAN POPESCU
STELIAN TĂNASE
ALEXANDER BAUMGARTEN
ALEXANDRU RUJA
JOSE SARAMAGO
GILLES LIPOVETSKY

2-13

5 9484 10 000096

MAGNIFICII LIMBII ROMÂNE

LORENZO RENZI

UN TÂNĂR SEPTUAGENAR

Un "puer senex", astfel a fost numit de către colegi Lorenzo Renzi, profesor de Lingvistică și Filologie romanică la Universitatea din Padova, cu ocazia aniversării vârstei de șaptezeci de ani și a prezentării, în data de 13 ianuarie, în cadrul festiv al celei de a 1584 reuniuni a Cercului Filologico-Lingvistic Padovan, a volumului *Le piccole strutture. Linguistica, poetica, letteratura (Micile structuri. Lingvistică, poetică, literatură)*, Bologna, Il Mulino, 2009, îngrijit de Alvisse Andreose, Alvaro Barbieri, Dan Octavian Cepraga, cu o lungă "Tabula gratulatoria" în deschidere.

La prestigioasa editură Il Mulino din Bologna, cu care a colaborat și în calitate de consultant științific, Lorenzo Renzi a publicat, de asemenea: *Come leggere la poesia. Con esercitazioni su poeti italiani del Novecento* (1985) – *Cum se citește poezia*, Constanța, Pontica, 2000, traducere de George Popescu; *Nuova introduzione alla filologia romanza* (în colaborare cu Giampaolo Salvi, 1985, republicată de mai multe ori, cu modificările și completările ulterioare); *Grande grammatica italiana di consultazione* (cu Giampaolo Salvi și Anna Cardinaletti, în trei volume distincte apărute între 1988 și 1995, ulterior retipărite de mai multe ori); *Proust e Vermeer. Apologia dell'imprecisione* (1999) – volum finalist al premiului Viareggio, care a cunoscut și versiunea românească, *Proust și Vermeer. Apologia impreciziei*, Cluj-Napoca, Clusium, 2006, traducere de Gabriela Lungu; *Manuale di linguistica e filologia romanza* (în colaborare cu Alvisse Andreose, 2003) și *Le conseguenze di un bacio. L'episodio di Francesca nella 'Commedia' di Dante* (2007).

Volumul de 720 de pagini *Le piccole strutture. Linguistica, poetica, letteratura* reunește cele mai importante studii – apărute de-a lungul timpului în diverse reviste, acte a varii congrese ori în volume miscelane – studii care acoperă întreaga activitate de cercetare a unui autentic maestru al filologiei, actualmente vicepreședinte al Société de Linguistique Romane, și stă sub semnul simbolic al "întâlnirii": întâlnirea cu diferite limbi și oamenii care s-au îndeletnicit cu ele, în eseu autobiografic inițial – *L'autobiografia linguistica in generale, e quella dell'autore in particolare, con un saggio di quest'ultima (Autobiografia lingvistică în general și cea a autorului în particular, cu un eseu despre cea din urmă)* – în care autorul își rememorează experiențele lingvistice din copilărie și primii anii ai formării la Vicența, orașul său natal situat în nord-estul Italiei, precum și contactul cu cele două limbi străine care au avut un rol semnificativ în viața și activitatea sa de cercetare – germana și româna, cărora li se adaugă friulana; întâlnirea, apoi, cu personalități de marcă – pe care le-a cunoscut personal sau prin intermediul operei pe care au lăsat-o – în partea finală: *Occasioni (Ocazii)*. Este vorba despre Gianfranco Folena, renumit lingvist și filolog, profesor la Universitatea din Padova, Ramiro Ortiz – "un caz rar de profesor care și-a împărțit viața și activitatea didactică între două țări, România și Italia" (a predat literatură italiană la Universitatea din București timp de douăzeci și trei de ani, din 1909 până în 1932, apoi filologie romanică la Universitatea din Padova, din 1933 până în 1947, anul dispariției sale, perioadă în care a ținut și un curs anual de literatură română în cadrul cursului de filologie romanică), Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Maurice Molho.

În încheiere găsim și un interesant *Diario di Romania (Jurnal din România)* din anii 1990 și 1997, în care, în peregrinările și reflecțiile autorului, se întâlnesc Ana Blandiana, Romulus Rusan, Mircea Dinescu, Adrian Marino, Marian Papahagi, dar și, din perspectiva disidenței, Paul Goma.

La început se distinge figura lui Alexandru Niculescu, grație căruia, în 1963, pe când acesta era profesor invitat de lingvistică românească la Institutul de Romanistică al Universității din Viena, Lorenzo Renzi a început să studieze limba română și să se apropie de cultura acestui spațiu. Alexandru Niculescu a devenit apoi "unul din marii prieteni ai vieții mele, poate cel mai mare", căruia "îi datorez și impulsul decisiv de a mă ocupa de lingvistică", după cum însuși mărturisește, adăugând, mai departe: "am dezvoltat față de limba română o sensibilitate pe care o am numai pentru franceză, însă nu am dobândit-o în cazul altor limbi pe care le-am studiat și le cunosc: germana, engleza și spaniola".

În acest cadru reflexiv-evocativ se situează seria de texte de specialitate reprezentative pentru amploarea intereselor științifice ale autorului, de la literatură (poetii provenșali, Dante, Petrarca, Eugenio Montale și Paul Verlaine) la lingvistica romanică și istoria limbii până la antropologia literară și folclor, în special cel românesc: în secțiunea *Sui canti popolari romeni (Despre cântecele populare românești)*. În toate aceste domenii, Lorenzo Renzi a dat contribuții fundamentale caracterizate printr-o viziune de largă respirație, în care fiecare temă de analiză se leagă de alte contexte și tradiții culturale, în ansamblul cărora cultura română a ocupat întotdeauna un loc privilegiat.

În interviul care urmează am încercat să parcurgem câteva dintre momentele cele mai semnificative ale complexei activități de românist a profesorului și cercetătorului Lorenzo Renzi, *doctor honoris causa* al Universității din București, al Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, al Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași și al Universității de Vest din Timișoara, unul dintre cei mai laborioși promotori ai culturii române în Italia, în diversele sale forme de manifestare. (AFRODITA CIONCHIN)

Afrodita Cionchin: Domnule Profesor, sunteți unul dintre cei mai importanți romaniști și româniști din Italia. În sfera romanisticii, principalele dumneavoastră direcții de cercetare vizează, pe de o parte, etnografia și folclorul românesc – încă de la primul volum, *Canti narrativi tradizionali romeni. Studio e testi, Firenze, Olschki, 1968* – și, pe de altă parte, studiile de lingvistică românească pe care le-ați publicat în reviste și volume de specialitate din Italia și România. V-aș întreba, în primul rând, ce loc ocupă romanistica în ansamblul preocupărilor dumneavoastră științifice și, deopotrivă, în traiectul dumneavoastră uman și cultural?

Lorenzo Renzi: Producția mea privind limba și literatura română este strict legată de autobiografie, așa cum, de altfel, cred că se întâmplă în multe cazuri, în ceea ce privește activitatea multor oameni de studiu. Aș începe, așadar, prin câteva elemente succinte de autobiografie: am fost în România în 1968-69, pentru aproximativ un an, cu o bursă de studiu, care s-a prelungit apoi, și în această perioadă am ales un subiect așa cum astăzi se alege o temă pentru teza de doctorat. Pe atunci, doctoratul nu exista în Italia, ideea mea și a profesorului care îmi coordona studiile – Gianfranco Folena – care acorda o mare importanță studiului limbii române între celelalte limbi romanice și dorea ca eu să mă orientez în această direcție – așadar, ideea noastră era aceea de a face o monografie a unei teme care să fie legată de română. Am făcut cercetări, am cerut sfaturi și, în cele din urmă, m-am oprit asupra cântecelor populare românești. Nu a fost o alegere scontată, dat fiind că implica anumite cunoștințe de etnografie și folclor pe care nu le aveam la vremea respectivă, dar pe care le-am dobândit în scurt timp, nu știu cât de profund, chiar în România unde, la Institutul de Etnografie și Folclor, erau mari profesori: Mihai Pop, reprezentant de seamă al curentului structuralist care domina atunci scena europeană; Ovidiu Bârlea, un fost elev al marelui Constantin Brăiloiu, care a lăsat opere importante în domeniul folclorului românesc; Liliana

Ionescu-Ruxăndoiu și Pavel Ruxăndoiu. Era și Monica Brătulescu, autoarea unei monografii fundamentale privind colinda, pe care am reîntâlnit-o, mulți ani după aceea, într-o călătorie la Ierusalim, unde a emigrat. În același timp am frecventat în acea perioadă cursuri și am avut contacte personale cu Liviu Onu, cu care m-am reîntâlnit apoi de-a lungul anilor, cu Mihai Nasta, care mi-a urmărit cu entuziasm studiile, cu Alexandru Niculescu și Florica Dimitrescu. Eram, așadar, înconjurat de mari oameni de studiu, cei mai mulți mai în vârstă decât mine, mari maestri care m-au primit nu atât ca pe un discipol, ci mai mult ca pe un prieten.

În felul acesta alegerea mea s-a oprit la cântecele populare românești, la un studiu de stilistică ale cărui linii fundamentale mi-au fost sugerate de Mihai Pop. A ieșit o carte care a apărut în Italia, scrisă în limba italiană, și care s-a bucurat de o primire bună atât în Italia, cât și în România, dat fiind că a fost parțial tradusă, dar a cărei inspirație nu a venit din studiile de italiană pe care le făcusem până atunci, ci, după cum vă spuneam, din mediul cultural al folcloristicii românești.

— **Interesul dumneavoastră pentru literatura populară românească s-a manifestat predilect pentru balada "națională", *Miorița*, în mai multe studii, până la una dintre cele mai recente intervenții.**

— Am continuat să studiez acest filon al folclorului românesc, în mod special cel privind cântecele bătrânești, de-a lungul anilor, într-un fel rapsodic, aș putea spune, până acum câteva luni, ultima mea intervenție fiind scurtul articol *Miorița la Padova* (apărut în traducere și în revista *Orizont*), despre care voi vorbi ceva mai încolo. *Miorița* e o operă care exercită un puternic efect și în rândul studenților noștri. Dan Cepraga, care mi-a fost student și acum este profesor de limba și literatura română la Universitatea din Padova, mi-a spus că atunci când le-a citit *Miorița* studenților săi, printre care sunt și români, unul plângea, ceea ce nu mă miră, pentru că efectul pe care îl are marea poezie și asupra mea este că îmi dau lacrimile. Sunt poezii pe care nu îndrăznesc să le citesc

MAGNIFICII LIMBII ROMÂNE

Urmare din pagina 5

— Istoria recentă a marcat schimbări rapide, statele ex-comuniste au fost integrate într-un timp relativ scurt în Uniunea Europeană și, ca atare, aceste țări – care păreau atât de distante de noi, mult mai departe decât o arată numărul efectiv de kilometri care ne separă – au redevenit apropiate, vecine, în cazul Italiei mai întâi prin migrația întreprinzătorilor italieni mai ales în zona de vest a României, apoi prin aflulxul românilor în Italia, cu precădere în regiunile nord-orientale ale Peninsulei. Într-o evaluare viitoare se va putea vedea mai bine că aceste noi raporturi au fost și continuă să fie importante și pozitive. Este însă necesară o viziune mai cuprinzătoare și pe termen lung, pentru că la privirea pe termen scurt se văd mai degrabă problemele. Așa s-a întâmplat, de exemplu, cu imigrația în România a întreprinzătorilor italieni care a fost inițial percepută într-o lumină nu tocmai bună, unii fiind considerați, nu pe nedrept, oameni de afaceri fără scrupule, apoi aceste aspecte au fost redimensionate și cred că astăzi se poate vorbi despre o contribuție utilă României, după cum a fost cu siguranță utilă celor care au investit plecând din Italia. Un fenomen important, așadar, a cărui dinamică pare a înregistra o treptată diminuare.

În ceea ce privește imigrația românilor în Italia, aceasta a comportat diverse probleme care, în parte, nu puteau fi prevăzute. S-a crezut că va fi o imigrație mai ușor de gestionat decât aceea a altor popoare, în special din aria mediteraneană, ale căror probleme de natură religioasă și de mentalitate presupun o integrare mai dificilă, care nu poate eluda, în unele cazuri, chiar chestiunea complexă a terorismului în Europa. Cu toate acestea, și imigrația românilor în Italia a cunoscut momente dificile, mai ales, în mod paradoxal, după intrarea României în Uniunea Europeană. Dacă vrem să spunem lucrurilor pe nume, cred că dificultatea majoră se datorează imigrației populației rome, așa cum s-a întâmplat în Germania cu mulți ani în urmă. Dat fiind că etnicii romi sunt cetățeni români, a existat în Italia o percepție a întregii comunități românești în legătură directă cu numeroasa prezență romă. Italienii îi cunosc bine pe 'țigani' pe care îi identifică în continuare cu acest nume și care la noi sunt în marea majoritate nomazi. Din ideea greșită de a nu opera distincția dintre romi și români în general s-a provocat o problemă enormă. Deși se aștepta la o sosire masivă a romilor în Italia, guvernul italian nu a pregătit acel tip de primire necesară pentru această populație care are nevoie de un tratament specific, adecvat unui *modus vivendi* diferit de cel al altor etnii și care nu s-a schimbat (sau s-a schimbat puțin) de-a lungul secolelor. Astfel, dacă Italia ar fi cerut și primit un ajutor și sprijin financiar din partea Europei, orientat spre problematica romilor români (dar guvernul italian nu l-a cerut!), s-ar fi putut înfrunta problema romilor în timp util și, cred, cu un relativ succes. Acest lucru nu s-a întâmplat și, în schimb, prezența romilor a cauzat un număr de incidente care au fost atribuite *tout court* comunității românești, declanșând un adevărat 'caz' internațional. În acest 'incident' internațional, consider că guvernul italian a acționat fără prudența care se impunea și, probabil, fără cunoașterea temeinică a situației, ceea ce, personal, mi-a provocat o durere profundă. M-a îndurerat mult și m-a dezamăgit, în această situație, și reacția unei mari părți a poporului italian, pe care o consider ca inspirată dintr-o pură xenofobie și dorință

de discriminare.

— **Cum caracterizați evoluția relațiilor culturale italo-române în perioada de după 1989?**

— Am văzut cu plăcere, citind ziarele, nu doar că produsul intern brut al României a crescut semnificativ, ci și că perioada de mare dificultate – care părea insuperabilă după căderea comunismului, dat fiind că se tot prelungea – se poate spune că a fost depășită. Este, cu siguranță, un proces complex, în cadrul căruia o parte din populație își îmbunătățește nivelul de viață, iar o altă parte riscă să trăiască, dimpotrivă, mai greu chiar decât înainte. Relativa îmbunătățire a nivelului de viață s-a reflectat imediat și în ceea ce privește activitatea culturală. În anii de sărăcie și tristețe din timpul comunismului, erau puține lucrurile pe care România le îndrepta spre Italia, însă după 1989 s-a înregistrat o mare deschidere, inițiată prin activitatea promovată de Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția și de Accademia di Romania la Roma. Aceste instituții reprezintă pentru mine adevărați poli ai culturii române în Italia. Am participat de-a lungul timpului la diverse manifestări pe care le-au organizat și pot spune că activitatea lor a devenit tot mai articulată și vivace, susținută fiind de persoane de valoare; numărul inițiativelor culturale pe care le propun este, de asemenea, remarcabil, ceea ce constituie, evident, un motiv de bucurie. Se simte o atmosferă nouă, după cum se simte dispariția aceluși complex de inferioritate care s-a creat și s-a acumulat, desigur, în cursul anilor. Așadar, impresia generală este că lucrurile merg din rău în... bine, că există o evoluție ascendentă.

La scară mai largă se poate observa, în același timp, că însăși linia culturală este în schimbare, de la o cultură în trecut poate prea 'elitistă', la formele actuale de cultură în direcția opusă, de multe ori prea accesibilă, care urmărește un succes superficial. Acestea sunt probleme cu caracter general care privesc Italia, România, dar și lumea contemporană în ansamblul său, aspecte inerente globalizării, desigur, care ar merita o discuție aparte.

— **Dat fiind că v-ați ocupat de presa periodică românească existentă actualmente în Italia, cum vedeți rolul pe care îl are aceasta în agregarea și reprezentarea comunității românești?**

— Nu sunt, desigur, un expert în această chestiune, însă am încercat în mai multe intervenții să atrag atenția asupra existenței unei prese periodice constituite din publicații săptămânale sau lunare care apar la Roma și în alte câteva centre ale Italiei septentrionale. Cumpăr, în general, aceste ziare, așa cum cred că fac și românii de aici, la chioscurile din zona gării, cumpăr câte trei-patru de fiecare dată și le citesc cu atenție, găsesc că sunt de un real interes, deși unii, probabil, le-ar putea privi cu îngăduință. Am aici în vedere faptul că, atunci când Italia a avut o emigrație – eram tânăr în perioada aceea – care a atins, dacă nu mă înșel, circa patruzeci de milioane de persoane în decursul câtorva decenii, indiferența mediului intelectual italian pentru fenomenul emigrației era cvasi-absolută. Această atitudine era injustă. Atenția pentru concetățenii care trăiesc în afara granițelor țării trebuie să fie vie și constantă, iar aceste publicații periodice reflectă procesul de formare a unei comunități românești în Italia, destinată fie stabilizării, fie întoarcerii. În vremurile anterioare emigrația era, în general, fără întoarcere, demonstrându-și caracterul permanent. Astăzi, însă, situația poate să se dovedească

total diferită, dat fiind că există o mult mai mare mobilitate, o mai mare flexibilitate a fluxurilor migratorii, cum se întâmplă în cazul românilor care se îndreaptă spre Italia apoi spre Spania sau viceversa, acestea fiind țările cele mai frecventate, existând și probabilitatea ca mulți să se reîntoarcă în România, odată cu realizarea condițiilor concrete de îmbunătățire a nivelului de viață, care este deja în act. Toate acestea consider că sunt aspecte interesante de urmărit, nu numai pentru a nota italianismele din presa românească

– care suscită interesul lingviștilor – ci și, mai ales, pentru a vedea în ce măsură se poate vorbi de o comunitate și care ar fi trăsăturile sale specifice. Trebuie să subliniez că am apreciat în mod deosebit spiritul de echilibru al acestor ziare în abordarea și tratarea unor probleme critice, asumându-și atât responsabilitatea de 'ghid' al conașionalilor în chestiunile practice, de viață cotidiană, cât și, mai ales, responsabilitatea majoră de reprezentant al propriei comunități în cadrul societății italiene.

INSTITUTUL
POLONEZ

împreună cu revistele

Observator cultural, Orizont și Contrafort

vă invită să participați la
cea de-a VIII-a ediție a concursului

Eseu despre cultura și istoria poloneză a sec. XX și XXI

Premiul I: un sejur de trei/patru săptămâni în Polonia, la un curs de limbă și civilizație polonă (transport cu avionul)

Premiul al II-lea: 200 euro (echivalentul în RON)

Premiul al III-lea: 100 euro (echivalentul în RON)

Eseul declarat câștigător va fi publicat într-una dintre revistele culturale românești de largă audiență precum și pe pagina web a Institutului Polonez.

Data limită de trimitere a textelor: 10 mai 2009.

Institutul Polonez

str. Popa Savu nr. 28, sector 1, 011433 București

tel.: 0040 21 224 45 56

fax: 0040 21 224 56 93

e-mail: institutul.polonez@culturapoloneza.ro

www.culturapoloneza.ro

NOU
la CARTEA ROMÂNEASCĂ

